

Språkfrågor i urval

Resultat och kvalitet

För bara ett par år sedan var de flesta myndigheter både i Finland och i Sverige upptagna med att införa *resultatorienterad styrning* eller *resultatstyrning*. Då handlade det överallt om att ställa upp *resultatmål*, att göra *resultatanalys*, att dela in verksamheten i *resultatområden* och att ge *resultatenheterna* självständigt *resultatansvar*. Det var inte helt okomplicerat för de ickeinvigda att följa resonemanget, åtminstone inte i början. Till en del berodde problemen säkert på att termerna stod för ett nytt tänkande. En annan förklaring kunde vara att begreppen och termerna var svåra att hålla isär, eftersom många av dem hade samma förled.

Där man i går talade om resultat talar man i dag om kvalitet (även om det påpekas att det ena inte utesluter det andra). Titt och tätt stöter vi nu på ord som *kvalitetsmål*, *kvalitetsbokslut*, *kvalitetsförbättring* osv. Vi får alltså vänja oss vid att myndighetstexter under de närmaste åren kommer att innehålla en del *kvalitetsord*.

Kvalitetsbegreppet har bl.a. aktualiserats i samband med att kommunerna har börjat *privatisera*, *bolagisera* och *lägga ut sina verksamheter på entreprenad*. Entreprenaderna har ofta tillkommit genom *konkurrensutsättning* och *anbudsförfarande* (fi. kilpailuttaminen). Sektorer som har berörts är t.ex. skolmåltider, sjukvård, sophämtning, vägunderhåll, städning och fastighetsunderhåll. Omstruktureringarna har i sin tur resulterat i att man inom kommunerna också börjat röra sig med en terminologi som vi varit vana vid att förknippa med industri och näringsliv. I Stockholms läns landstings årsredovisning för 1993 kan man exempelvis läsa att landstinget *producerar*, *säljer* och *köper* tjänster. Här framgår dessutom att landstinget har utvecklat ett *kundvals-system* och att målen för landstingets förnyelsearbete är *effektivitet*, *kvalitet* och *valfrihet*.

I diskussionen kring den kommunala serviceproduktionen används också termer och begrepp som ursprungligen hör hemma i internationella tekniska standarder för kommersiell varuproduktion. Kommunerna slår nu fast sina *riktlinjer*

för *kvalitet* eller sin *kvalitetspolicy* (fi. laatu-politiikka), omsätter *kvalitetspolicyn* i praktiken via *kvalitetsledning* (fi. laadunjohtaminen) och *total kvalitetsledning* (fi. laadunhallinta), fastställer *kvalitetssystem* (fi. laatu järjestelmä), ställer upp *kvalitetskriterier* (fi. laatu kriteeri), diskuterar *kvalitetskrav* (fi. laatu vaatimus) osv.

Ytterligare en term som under de senaste tiderna dykt upp i många olika sammanhang är *kvalitetsrevision* (fi. auditointi, arviointi). Kvalitetsrevision eller *auditering*, som det också kallas, handlar om en systematisk och oberoende undersökning av verksamheten, en *utvärdering*. De som utför revisionen kallas *kvalitetsrevisorer* eller *revisorer*, i vissa sammanhang kan man också träffa på benämningen *auditörer* (fi. auditoinja).

Taxichaufförer och yrkesförare

Ordet *bilist* ska enligt Svensk ordbok användas om en 'person som (regelbundet) förflyttar sig med (egen) bil'. Oftast är det fråga om *privatbilister*, som inte är *chaufförer* till yrket. *Bilist* används alltså i en allmän betydelse om *bilförare* som rör sig i trafiken.

I bl.a. tidningspressen ser man ibland att skribenter bildat sammansättningar med ordet *bilist* när det är fråga om personer som kör bil i sitt yrke. Men i svenskan brukar man inte tala om "taxibilister", "lastbilister" eller "yrkesbilister". I stället bildas sammansättningar med efterlederna *-chaufför* och *-förare*, t.ex. *taxichaufför*, *lastbilschaufför* och *yrkesförare*. I det här sammanhanget kan man inte använda ordet *kusk*, t.ex. "taxikusk". Kuskar kör vagnar som är förspända med hästar. Numera används ordet *kusk* mest i travsammanhang, av förstaeliga skäl.

Till dess men tills

Observera att det heter *till dess*, men *tills*. Exempel: *Ha det så bra till dess!* *Ha det så bra tills!* *vi hörs igen!*

Vice ordförande

I svenskan skrivs **vice ordförande** och **vice verkställande direktör** i två respektive tre ord. Där-
emot sammanskrivs **vicehäradshövding**, **vice-**
president och **vicekonsul**.

Apostrof vid genitiv

Hur ska genitiv av egennamn som slutar på *-s*, *-x* och *-z* i grundform markeras? Man kan ju inte gärna lägga till ett *-s* till ord som Saturnus eller Schweiz.

I sådana här fall kan man i stället använda apostrof om man tycker att den behövs (jfr *Saturnus' ringar*, *Schweiz' huvudstad*). Men oftast behövs inte apostrofen, eftersom det ändå av sammanhanget tydligt framgår vad som avses. Man kan alltså också skriva *Saturnus ringar* och *Schweiz huvudstad*. Dessutom går det förstås att undvika genitivformen genom att använda en annan formulering. Det ska man helst göra om det är fråga om vanliga ord med ordslut på *-s*, *-x* och *-z* (t.ex. *circus*, *telex*, *kibbutz*). Skriv t.ex. *trädgården i en kibbutz* eller *en kibbutzträdgård* i stället för *en kibbutz trädgård*.

Observera också att det är skriftbilden som är avgörande, inte uttalet. Man skriver alltså *Edgar Degas' målningar* eller *Edgar Degas målningar*. I fråga om namn som Terese och Alice är det likaså skriften som avgör. Ingen apostrof behövs, utan man skriver *Tereses* och *Alices*.

Till namn som slutar på sje-ljud fogas i genitiv ett *-s*, dvs. man skriver *Bangladeshs* och *Bushs*.

Kasta

Verbet *kasta* ges rätt ofta en avvikande betydelse i finlandssvenskan. Ordet används som motsvarighet till finskans *heittää*, utan att skribenterna har reflekterat över om svenskans *kasta* passar in i sammanhanget. En viktig regel att lägga på minnet är att *kasta* i svenskan nästan alltid används transitivt, dvs. ordet följs av ett objekt. I Svensk ordbok ges många bra exempel på fraser med *kasta*. Man kan kasta snöbollar eller diskus och också kasta sig över en bok. Dessutom kan man kasta bort sådant som man inte behöver eller kasta sömmar (då man syr med kastsöm).

Men det finns alltså vissa fall då ordet *kasta* inte är korrekt. I meningen "Dessa siffror kastar rätt

kraftigt" finns inget objekt, dvs. verbet används intransitivt. Detsamma gäller meningen "En lastbil började kasta på grund av för hög fart". I det första exemplet är det närmast **variera** som avses, i det andra **kränga**. Man kan alltså kasta någonting (t.ex. bollar och diskusar), men siffror och lastbilar kan inte kasta.

Ett annat finlandssvenskt uttryck med *kasta* finns i satsen *Han har kastat sig religiös*. Uttrycket kommer från finskan (jfr *heittäytyä*) men har också stöd i dialekterna. Mer korrekt är det att säga t.ex. *Han har gått och blivit religiös*.

Vinter och snö

Snart har vi vintern här och med den vintersporten. Efter att snön har fallit kan man i skidspåren hitta de sportentusiaster som håller sig till vanlig **längdåkning** (*maastohiihto*). Andra hurtbullar beger sig till backar där de tar sig upp med **liftarna** (*hiihtohissi*) för att sedan njuta av **utförsåkning** (*laskettelu*). Också de som åker **snöbräda** (*lumilauta*, *snowboard*) syns sedan några år tillbaka i **pisterna** (*rinne*). De barn som ännu inte huserar i de stora backarna åker kanske pulka eller kälke i mindre backar. Där kan man också stöta på åksugna som för en billig penning skaffat ett **tefat** eller en **åklapp** (*liukuri*), dvs. en liten skiva av plast som de kan åka utför backarna med.

Men om det inte kommer någon snö då? Ja, då måste pisterna täckas med snö på konstgjord väg. På finska används ofta verbet *lumettaa* om den verksamhet då man med hjälp av snökanoner sprutar snö på backar eller skidleder. På svenska säger man t.ex. **täcka med snö** eller **spruta snö på**.

Korta språkfrågor

esityslista = dagordning, föredragningslista, saklista

loma-asukas = sommargäst, fritidsbosatt, fritidsboende

myyntipiste = försäljningsställe, butik, affär, kiosk osv.

osakkuusyhtiö = intressebolag

ostouskollisuus = köptrohet

palveluneuvoja = kundrådgivare

varamies = ersättare, suppleant